

Dr hab. Małgorzata Górnik-Durose, prof. UŚ
Instytut Psychologii
Wydział Nauk Społecznych

Ocena osiągnięć i aktywności naukowej dr Marty Marchlewskiej
w ramach postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego

1. Informacje wstępne o Habilitantce

Dr Marta Marchlewska uzyskała tytuł magistra psychologii 2013 r. na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. W 2017 r. w Instytucie Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego obroniła rozprawę doktorską pt. *Pamięć autobiograficzna w służbie Ja – o roli wizualnego odtwarzania zagrażających wydarzeń z pamięci autobiograficznej*, co stanowiło podstawę do nadania jej stopnia doktora nauk społecznych w zakresie psychologii.

Od 2017 r. pracuje w Instytucie Psychologii Polskiej Akademii Nauk (obecnie na stanowisku adiunkta), gdzie kieruje Laboratorium Poznania Politycznego. Była również związana zawodowo – jako wykładowczyni – z Uniwersytetem SWPS.

2. Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Za swoje główne osiągnięcie naukowe dr Marta Marchlewska uznała dziesięć artykułów powiązanych tematycznie, które zaprezentowała pod wspólnym tytułem *Narcyzm indywidualny i kolektywny a funkcjonowanie społeczno-polityczne człowieka*. Wszystkie artykuły powstały w latach 2019–2022 we współpracy z innymi badaczami i badaczkami, również spoza macierzystej jednostki naukowej. W przypadku sześciu prac Habilitantka jest pierwszą autorką, a swoją rolę w ich przygotowywaniu określa jako wiodącą, co oznacza, że do niej należało przygotowanie koncepcji badań i procedur metodologicznych, koordynowanie ich realizacji oraz opracowanie wyników i przygotowanie ich do publikacji. W przypadku dwóch tekstów Habilitantka była drugą autorką, wnosząc istotny wkład w projektowanie, realizację i opracowanie danych oraz przygotowanie manuskryptu. W jednym z artykułów jest trzecią autorką (spośród ośmiu), a w kolejnym piątą (spośród

siedmiu). W tych dwóch ostatnich przypadkach rola Habilitantki jest ograniczona – sama ją określa jako pomoc w pracy nad koncepcją artykułu i metodologią badań, opracowywanie wybranych części manuskryptu i nanoszenie poprawek po recenzjach. W związku z tym mam wątpliwość, czy dwa ostatnie teksty powinny wejść do autorskiego cyklu, stanowiącego główne osiągnięcie naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego. Wszystkie artykuły, wchodzące w skład cyklu zostały opublikowane w uznanych międzynarodowych czasopismach, głównie psychologicznych, z dwuletnim IF od 2,667 do 4,691.

Od strony treściowej cykl jest spójny i układa się w logiczną całość. Przedmiotem zainteresowania Habilitantki jest rola narcyzmu indywidualnego i kolektywnego w odniesieniu do preferencji, postaw i zachowań w sferze polityczno-społecznej. Habilitantka w swoich badaniach poszukuje również zmiennych wyjaśniających potencjalne związki pomiędzy obydwoma rodzajami narcyzmu a preferencjami i wyborami w sferze społecznej i politycznej.

Wyniki uzyskane w cyklu badań, prowadzonych pod kierunkiem lub przy istotnym udziale Habilitantki, zaprezentowane w trzech artykułach, pokazały, że osobom narcystycznym nie po drodze z demokracją. Negatywny związek narcyzmu z poparciem dla demokracji odnosił się zarówno do narcyzmu indywidualnego, jak i kolektywnego. Co istotne, efekt ten stwierdzono zarówno w polskich, jak i amerykańskich warunkach społeczno-kulturowych, co może świadczyć o tym, że nawet dojrzała demokracja nie stanowi bariery dla narcystycznie warunkowanych preferencji i wyborów politycznych. Uzyskane wyniki badań na próbie polskiej i amerykańskiej są o tyle ważne, że – jak wykazano w kolejnych badaniach – narcyzm, obok psychopatii, skłania do podejmowania różnych form aktywności politycznej i obywatelskiej – zarówno normatywnych, jak i nienormatywnych, pozytywnych, jak i negatywnych, co – biorąc pod uwagę naturę narcystycznej motywacji (wzmacnianie siebie na drodze politycznego zaangażowania) i narcystyczną niechęć do demokracji – może skutkować działaniami o charakterze niekonstruktywnym, a nawet destrukcyjnym dla społeczeństwa. Wyniki odnoszące się do partycypacji politycznej osób narcystycznych uzyskano z dwóch badań, przeprowadzonych w różnych kontekstach kulturowych – polskim i brytyjskim, co może wskazywać na to, że sposób funkcjonowania osób narcystycznych w sferze politycznej jest niezależny od kultury.

We wspomnianych badaniach uwzględniono także mediatory relacji pomiędzy narcyzmem a poparciem dla demokracji. Okazało się, że zaufanie interpersonalne mediowało relacje pomiędzy bezpieczną samooceną indywidualną (traktowana przez autorów badań jako przeciwieństwo

narcyzmu) a poparciem dla demokracji, natomiast cynizm społeczny pośredniczył w relacji pomiędzy narcyzmem kolektywnym a słabym poparciem dla demokracji.

Ciekawy wątek w badaniach Habilitantki i jej współpracowników stanowiła próba odpowiedzi na pytanie o konsekwencje narcyzmu kolektywnego dla grupy własnej i grup obcych. Pandemia COVID-19 stała się naturalnym tłem dla analiz postaw wobec szczepienia się jako sposobu chronienia siebie i populacji przed rozprzestrzenianiem się patogenów. Związki pomiędzy narcyzmem kolektywnym a postawami antyszczepionkowymi sprawdzano w sześciu badaniach, których wyniki zostały przedstawione w dwóch artykułach. W badaniach tych pojawia się wiara w teorie spiskowe jako zmienna pośrednicząca w relacji pomiędzy narcyzmem a postawami wobec szczepień (obok innych zmiennych, które okazały się mniej znaczące). Wyniki pokazały, że narcyzm kolektywny, który wiąże się poczuciem zagrożenia i nastawieniem obronnym, szedł w parze z poparciem dla zniesienia obowiązku szczepień i brakiem gotowości do zaszczepienia się przeciw COVID-19. Istotną rolę odegrało tu myślenie spiskowe, powiązane pozytywnie z narcyzmem narodowym. Badania te sugerują, iż narcyzm kolektywny może przekładać się na efekty zagrażające grupie własnej i działania, które w istocie swojej są szkodliwe dla społeczności, którą osoby narcystyczne chcą chronić i wspierać.

Kolejne badania pokazały jednakże, że z narcyzmem kolektywnym nie idzie w parze lojalność wobec własnej grupy, natomiast wiąże się z nim wrogość wobec grupy obcej. Analizy zostały przeprowadzone na danych pozyskanych od reprezentatywnej próby Polek i Polaków w 2014 r. Pokazały one powiązania narcyzmu narodowego z niskim poczuciem indywidualnej kontroli oraz jego negatywną rolę, zarówno w odniesieniu do lojalności wobec grupy własnej (gotowość do opuszczenia kraju w celu podniesienia materialnego standardu życia), jak i postaw wobec grupy obcej. Pozytywnie narodowy narcyzm wiązał się jedynie z tendencją do obrony wizerunku własnej grupy. Tymczasem pozytywna (nienarcystyczna) identyfikacja grupowa powiązana była z poczuciem indywidualnej kontroli, a w konsekwencji z lojalnością wobec własnej grupy i pozytywnymi postawami wobec grupy obcej. Znaczy to, że narodowy narcyzm wcale nie przynosi konkretnych korzyści własnej grupie, natomiast stanowić może podłoże konfliktów międzygrupowych.

Wątek narcyzmu kolektywnego w kontekście stosunku do grup obcych rozwijany był w kolejnych artykułach składających się na prezentowany przez Habilitantkę cykl badań. Szczególnie interesujące i oryginalne są badania nad kolektywnym narcyzmem odnoszącym się do grupy wyznaniowej (katolicki narcyzm kolektywny) oraz narcystyczną identyfikacją płciową.

Jak się okazało, narcyzm wyznaniowy miał równie negatywne konsekwencje dla relacji społecznych, jak narcyzm narodowy, zwłaszcza wtedy, gdy powiązany był z myśleniem spiskowym, które w badaniach Habilitantki przyjęło postać wiary w „spisek genderystów”. W dwóch badaniach (jedno na próbie reprezentatywnej) wykazano, iż kolektywny narcyzm wyznaniowy stanowi „paliwo” dla wrogości wobec osób homoseksualnych oraz osób niepodporządkowujących się zasadom i wartościom katolickim, a zmienną pośredniczącą w relacji między narcyzmem wyznaniowym a wrogością wobec odmienności jest myślenie spiskowe.

Dwa kolejne badania, uwzględniające tym razem narcyzm kolektywny odnoszący się do płci, również pokazały jego negatywne efekty. Jednakże istotne zależności uzyskano jedynie w przypadku mężczyzn. Męski narcyzm kolektywny był związany z negatywnymi postawami wobec osób homoseksualnych, poczuciem zagrożenia ze strony osób nieheteronormatywnych i gotowością angażowania się w działania wymierzone przeciw tym osobom. Negatywna relacja pomiędzy męskim narcyzmem kolektywnym a homonegatywnością była zapośredniczona przez postrzegane zagrożenie ze strony osób nieheteronormatywnych. Bezpieczna (nienarcystyczna) identyfikacja płciowa nie miała natomiast związku z homonegatywnością. Kobięcy narcyzm kolektywny nie wiązał się istotnie z postawami wobec osób homoseksualnych, co może świadczyć o tym, że natura kobiecego i męskiego kolektywnego narcyzmu jest odmienna.

Ostatnie dwa teksty włączone do cyklu trudno uznać za autorskie prace Habilitantki, zatem nie będą ich analizować w kontekście głównego osiągnięcia naukowego. Warto jedynie zaznaczyć, że w znacznej mierze potwierdzają one wyniki uzyskane w badaniach omówionych powyżej, zrealizowanych pod jej kierunkiem.

*

Podsumowując, prace badawcze, których rezultaty zaprezentowano w artykułach przedstawionych przez Habilitantkę jako jej główne osiągnięcie naukowe, są niewątpliwie świadectwem jej kompetencji teoretycznych i metodologicznych oraz dużych umiejętności w zakresie współpracy naukowej. Opublikowane zostały w znaczących czasopismach, w większości międzynarodowych o stosunkowo wysokich IF, co potwierdza ich wagę merytoryczną.

Mocną stroną prac, składających się na główne osiągnięcie naukowe dr Marty Marchlewskiej, jest ich spójność teoretyczna, pozwalająca na eksplorację różnych wątków empirycznych. Zagadnienie narcyzmu kolektywnego jest warte badania w różnych kontekstach i aspektach. Oprócz niewątpliwej

wartości poznawczej, wzbogacającej wiedzę z zakresu psychologii społecznej, politycznej i psychologii osobowości, badania w tym zakresie mają istotne odniesienia aplikacyjne, wskazując na społeczne konsekwencje narcyzmu kolektywnego, zwłaszcza w powiązaniu z myśleniem spiskowym.

Za szczególnie interesujące uważam badania nad odmianami kolektywnego narcyzmu, innymi niż narodowy. Myślę, że warto poddać analizie narcyzm wyznaniowy w odniesieniu do różnych wyznań i religii oraz w różnych kontekstach kulturowych. W Polsce katolicki narcyzm kolektywny niewątpliwie silnie wiąże się z narcyzmem narodowym, w innych społeczeństwach (np. brytyjskim) prawdopodobnie tak nie jest. Innym wątkiem wartym eksploracji jest kolektywny narcyzm kobiecy – jego istota i konsekwencje, które okazują się odmienne od konsekwencji narcyzmu męskiego.

Od strony metodologicznej na podkreślenie zasługuje fakt, iż prace, składające się na cykl, zawierają doniesienia z badań i ich replikacji, rozwijających wyjściowe założenia. Badania przeprowadzono na dużych, w kilku przypadkach reprezentatywnych próbach badawczych, w różnych kontekstach kulturowych (oprócz prób polskich, badania prowadzono na próbie brytyjskiej i amerykańskiej). Zastosowane narzędzia analizy statystycznej są adekwatne i dostosowane do specyfiki rozkładów zmiennych. Z drugiej strony należy zauważyć, że Habilitantka wraz ze swoimi zespołami badawczymi nie wychodzi poza podstawowy schemat badań o charakterze przekrojowym, opartych na samoopisie i deklaracjach osób badanych, z natury swej korelacyjnych, i stosuje ciągle te same procedury statystyczne – analizy regresyjne, wzbogacone o analizy mediacji i moderacji, ewentualnie modelowanie równań strukturalnych. Takie podejście uniemożliwia odpowiedzialne wnioskowanie o związkach przyczynowo-skutkowych. Uważam, że w dalszych badaniach warto by było zastosować podejście eksperymentalne i instrumenty statystyczne wychodzące poza podstawowy standard.

3. Ocena aktywności naukowej

a) Aktywność publikacyjna i udział w konferencjach

Zgodnie z załączonym przez Habilitantkę wykazem opublikowanych prac, oprócz dziesięciu artykułów składających się na cykl zgłoszony jako główne osiągnięcie naukowe, dr Marta Marchlewska jest współautorką dodatkowych 23 artykułów (dziewięć zostało opublikowanych przed uzyskaniem stopnia doktora), głównie w czasopiśmie anglojęzycznych, w większości o przyzwoitym IF. Ponadto Habilitantka jest współautorką dziewięciu rozdziałów w pracach zbiorowych (dwa opublikowała przed uzyskaniem stopnia doktora) i współautorką monograficznego opracowania wyników badań

sondażowych (przed uzyskaniem stopnia doktora). Dr Marta Marchlewska jest również (współ)autorką 34 wystąpień konferencyjnych. W połowie z nich jest autorką jedyną lub pierwszą.

Część wykazanych tekstów ma bezpośredni związek z wiodącymi obszarami zainteresowań naukowych Habilitantki, tzn. narcyzmem indywidualnym i kolektywnym, preferencjami i decyzjami politycznymi, myśleniem spiskowym i relacjami międzygrupowymi, które w uzasadniony teoretycznie sposób łączą się w aktywności naukowej Habilitantki w spójną całość. Inne współautorskie prace odnoszą się do najróżniejszych zagadnień – od postrzegania męskich dyspozycji mentalnych w zależności od wyrazistości erekcji, poprzez regulację emocji, po dysponowanie zasobami finansowymi i zachowania konsumenckie warunkowane religijnie.

Prace, które współtworzyła Habilitantka, cieszą się stosunkowo dużym zainteresowaniem środowiska naukowego, czego wyrazem jest liczba cytowań – 1244 (bez autocytowań), co przekłada się na Indeks Hirscha równy 16 (według Google Scholar).

b) Realizacja projektów grantowych oraz współpraca międzyuczelniana i międzynarodowa

Informacje, zawarte w autoreferacie, wskazują na znaczną aktywność Habilitantki w zakresie pozyskiwania i realizacji grantów. W latach 2019–2023 Habilitantka kierowała/kieruje dwoma grantami finansowanymi przez Ministerstwo Edukacji i Nauki, grantem, uzyskanym w konkursie OPUS Narodowego Centrum Nauki oraz polską sekcją grantu NORFACE, w ramach europejskiego HORYZONTU 2020. Wcześniej realizowała grant PRELUDIUM Narodowego Centrum Nauki. Ponadto była wykonawczynią w czterech grantach realizowanych na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego (FOCUS i trzy granty z konkursu OPUS) oraz grantie MAESTRO realizowanym w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. W ramach projektu ETIUDA (Narodowe Centrum Nauki) była stypendystką w Political Psychology Lab w University of Kent w Wielkiej Brytanii.

Habilitantka recenzowała również teksty naukowe dla wielu międzynarodowych czasopism oraz wnioski grantowe w programach polskich (NCN) oraz międzynarodowych (HORYZONT 2020).

*

Podsumowując aktywność naukową Habilitantki w perspektywie zaledwie pięciu lat od uzyskania stopnia doktora, trzeba stwierdzić, iż zasługuje ona na uznanie. Dorobek publikacyjny jest bogaty, choć w całości powstały we współautorstwie, składający się z publikacji, zamieszczanych głównie

w czasopismach znajdujących się w bazie JCR. Habilitantka jest aktywna w środowisku naukowym, bierze czynny udział w konferencjach, zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Aktywność naukowa Habilitantki świadczy wyraźnie o tym, że ma ona duże umiejętności w zakresie korzystania z zasobów o różnym charakterze – od zasobów wiedzy i kompetencji swoich mistrzów i mistrzyń, będących współautorami/współautorkami wielu jej publikacji, poprzez dane empiryczne, po środki finansowe na badania uzyskiwane z różnych źródeł. Ma duże doświadczenie w efektywnym kierowaniu zespołami badawczymi, jak również w pracy w projektach zarządzanych przez innych badaczy, co przekłada się na efektywność publikacyjną. Współpracuje z badaczami i badaczkami z różnych ośrodków naukowych, nie tylko polskich, włączając się w przedsięwzięcia badawcze o charakterze międzynarodowym (np. NORFACE).

4. Konkluzja

Dokumentacja, na podstawie której dokonałam oceny dorobku wg kryteriów zawartych w Ustawie Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce art. 219 w odniesieniu do obszaru nauk społecznych, wskazuje na to, że działalność naukowo-badawcza dr Marty Marchlewskiej spełnia standardy akademickie i kryteria ustawowe, tzn. posiada ona w dorobku osiągnięcia naukowe, stanowiące znaczny wkład w rozwój psychologii jako dyscypliny naukowej, w tym cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych, oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, w tym zagranicznej.

Katowice, 8 maja 2023